

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : วิเคราะห์
ปัจจัยเสริมสร้างที่ทำให้ญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน
(พ.ศ. 2515)

ชื่อนิสิต นายเอกรินทร์ สีมหาศาล

อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.เขียน ธีระวิทย์

ภาควิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ปีการศึกษา 2525

บทคัดย่อ

ในปี พ.ศ. 2515 ญี่ปุ่นต้องเผชิญหน้ากับปัญหารอบด้านทั้งภายในประเทศและ
ต่างประเทศ โดยเฉพาะปัญหาสองจีนเป็นปัญหาในนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นมาก เนื่องจาก
สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นมิตรประเทศของญี่ปุ่นได้เปลี่ยนท่าทีและนโยบายต่างประเทศต่อจีนใหม่
โดยไม่ได้ร่วมปรึกษากับญี่ปุ่นก่อน ตามหลักการที่เคยตกลงกันไว้ ทำให้ญี่ปุ่นทั้งไม่พอใจและตกใจ
จนกลายเป็นสถานการณ์ที่เรียกกันว่า "นิกสันช็อก" และอีกไม่นานต่อมา นายกรัฐมนตรีทานาคะ
ได้เดินทางไปสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในชั้นปกติกับจีน ทำให้มีผู้วิจารณ์ไปต่าง ๆ นานา
ว่าญี่ปุ่นใช้นโยบายต่างประเทศเดินตามหลังสหรัฐอเมริกามาก แต่บางคนก็ว่าดำเนินนโยบาย
ลำหน้าสหรัฐอเมริกา เพราะญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนก่อนสหรัฐอเมริกา
ดังนั้นเพื่อให้เกิดการเข้าใจที่กระจ่างชัดว่าเหตุใดรัฐบาลญี่ปุ่นจึงสามารถดำเนินการสถาปนา
ความสัมพันธ์ทางการทูตในชั้นปกติกับจีนก่อนสหรัฐอเมริกา ผู้ศึกษาได้ตั้งสมมติฐานหลักเพื่อ
การศึกษาว่า "การที่ญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน เมื่อปี พ.ศ. 2515 เป็น
เพราะแรงผลักดันจากปัจจัยภายนอกมากกว่าปัจจัยภายใน"

วิธีการวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้การวิจัยเชิงเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น
เอกสารที่นำมานี้มี 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ เป็นเอกสารความเรียงทั่วไป และเป็นเอกสารการวิจัย
ที่ทำเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ ซึ่งพิมพ์ปรากฏในคำรา คำบรรยาย วารสาร และสิ่งพิมพ์
ทางราชการอื่น ๆ เอกสารส่วนใหญ่เป็นเอกสารภาษาอังกฤษ และอาจมีบ้างที่เป็นภาษาญี่ปุ่น
แนวการวิเคราะห์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเน้นทางประวัติศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจทั้ง
ภายในและระหว่างประเทศเป็นเกณฑ์สำคัญ

จากการวิจัยพบว่า สถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ประเทศมหาอำนาจและองค์การระหว่างประเทศมีส่วนผลักดันให้ญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในปี พ.ศ. 2515 มากกว่าสถานการณ์การเมืองภายใน สถานการณ์ทางเศรษฐกิจภายใน พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ทิศนะของผู้นำ มติมหาชน และสื่อมวลชนในญี่ปุ่น กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2515 มีปัจจัยภายนอกมากกว่าที่ญี่ปุ่นหลายปัจจัย ซึ่งล้วนแต่ส่งผลสำคัญต่อญี่ปุ่นให้ดำเนินการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน

ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ประกอบด้วยเรื่องความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีน ความตึงเครียดระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น ความเปลี่ยนแปลงในเอเชีย ปัญหาอำนาจน้ำระหว่างญี่ปุ่นกับสหภาพโซเวียต ความมั่นคงร่วมระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น การต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้า ปัญหาการค้าระหว่างประเทศของญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา ประเทศเล็ก ๆ ในเอเชีย ตลาดร่วมยุโรปและออสเตรเลีย กลุ่มประเทศในวันออกกลางและการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีน นอกจากนี้ยังมีเรื่องการรับรองจีนในองค์การสหประชาชาติ รวมทั้งท่าทีของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตที่มีต่อจีน และโดยเฉพาะท่าทีที่ญี่ปุ่นมีต่อจีนและจีนมีต่อญี่ปุ่นล้วนแต่มีบทบาทในการเสริมสร้างให้ญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน

ส่วนปัจจัยภายในก็มีบทบาทต่อการผลักดันให้ญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเหมือนกัน แต่มีบทบาทน้อยกว่าปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในเหล่านี้ประกอบด้วยเรื่องนโยบายสองจีนของญี่ปุ่น การเลือกตั้งประธานพรรคเสรีประชาธิปไตย นโยบายเงินเฟ้อของรัฐบาลชาโตะ นโยบายการคลังที่เน้นการระดมทุนเพื่อการขยายอุตสาหกรรมส่งออก การผลิตมากเกินไปในวงจรอุตสาหกรรม นโยบายการเร่งการส่งออกของนายกรัฐมนตรีชาโตะ การปรับค่าเงินเยนให้สูงขึ้น การเปลี่ยนให้เป็นเสรีทางการค้า พรรคการเมืองของญี่ปุ่น ส่วนมากสนับสนุนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน การหนุนช่วยของกลุ่มขวาใหม่ภายในพรรคเสรีประชาธิปไตย สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มชินเคน กลุ่มข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมและการค้าระหว่างประเทศ กลุ่มนิยมจีนในรัฐสภาญี่ปุ่น กลุ่มนายกรัฐมนตริตานาคะ รวมทั้งมติมหาชนที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายสองจีนของรัฐบาลชาโตะ และการเสนอข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับประธานาธิบดีนิกสันเยือนจีน ข่าวการรับรองจีนในองค์การสหประชาชาติ และข่าวการต่อต้านการขยายกำลังป้องกันตนเองของสื่อมวลชนญี่ปุ่น ล้วน เป็นปัจจัยภายในที่มีบทบาททั้ง โดยตรงและอ้อมทั้งสิ้น